

~~NO~~ GUTS @

KUNST IN HET

FRED WARTNA
DORIEN FOLKERS
ARNO VAN RIET

~~NO~~ GLORY

HART VAN HET ONDERWIJS

Door het hele wezen van kinderen te onderwijzen, creëren we ruimte voor creativiteit, en daarmee voor een wereld waarin unieke oplossingen voor maatschappelijke problemen centraal staan.

Sir Ken Robinson (1950-2020), hoogleraar kunstonderwijs en schrijver (o.a. *Do schools kill creativity?* 2006, meest bekeken TED-talk)

Two young salmon are swimming along one day. As they do, they are passed by a wiser, older fish coming the other way. The wiser fish greets the two as he passes, saying, 'Morning boys, how's the water?' The other two continue to swim in silence for a little while, until the first one turns to the other and asks, 'What the hell is water?'

David Foster Wallace (1962-2008), Amerikaans schrijver en hoogleraar creative writing (o.a. van *Infinite Jest*, 'Top 100 English novels' *TIME Magazine*)

Inhoudsopgave

INLEIDING: **JE LEVEN: EEN KUNSTWERK?** 11

LEESWIJZER 13

Komen jullie morgen weer? 14

Verbeelding brengt je overal 15

Een oma met oranje haar 18

Doe eens anders 20

Didgeridoo 22

Hoe werk je aan **verbeelding?** 26

Schetsblad 30

Het grote waarom 32

De eerste gitaar van Keith Richards 35

Stonehenge 36

Stempelen met baby's 40

Wie is de oma van Roodkapje? 42

Je zou er zo aan voorbijlopen 44

'Doe iets', een pleidooi voor durf,

interview met theatermaker Moniek Merckx 46

Hoe stimuleer je **nieuwsgierigheid?** 50

Schetsblad 58

Wat staat daar?	60
¿Tienes usted pan?	63
De toren van Babel	66
Liedjes zijn rare dingen	58
Schaamheid	73
Pas op drijfzand!	74
Hoe verbind je taal met de kunsten?	78
Schetsblad	82
Vuil & Glass	84
De overtreffende trap	87
Van soa tot soap	90
Zonder kunst zijn we nergens	93
‘Ik ben nu de meester die ik zelf had willen hebben’, interview met beeldend kunstenaar Wolf Brinkman	97
Hoe kun je met kunst in de werkelijkheid stoeien?	104
Schetsblad	110
Talent wakker kussen	112
You have potential	113
Weg met de musical	117
Bij de Lidl zijn de kunstopdrachten gratis	119
Bloemen zijn rood	122
Ja, toe maar, het komt goed	124
Lichtgevende schoentjes	126
Hoe herken en ontwikkel je talent?	127
Uitklapper: verken je talent: dit ben jij	129a-129b
Schetsblad	132

*‘Alles wat interessant is,
komt voort uit het nemen van risico’s’*

– SOULWAX, muziekgroep

Bordenwisser	134
Een jurk met gaten	135
Hardgekookte eieren	137
Het potsierlijke van de macht	141
Zoetwatervissen	142
Kan het wat zachter?	146
‘Een vriend voor het leven’, interview met cultuurcoach Coby Wisse	147
Hoe inspireren andere leerkrachten mij?	154
Schetsblad	160

Uiteindelijk gaat alles over de liefde	162
Denkend over goed onderwijs	167
Vitamine R	172
Van toetje naar voorgerecht	176
‘Ik ben een hardcore heartcore mens’, interview met docent Diana Bentoh	182
Hoe ontwikkel je een visie ?	188
Schetsblad	194

DE SCHOUDERS WAAROP WIJ STAAN	196
VERANTWOORDING VAN FOTO'S, ILLUSTRATIES EN CITATEN PER PAGINA	199
OVER DE MAKERS	202

IN HET OMSLAG

Uitklapper voorkant: Wat is een kind/volwassene?

Uitklapper achterkant: Welke leerkracht heeft indruk op je gemaakt?

Je leven: een kunstwerk?

Ieder mens is in aanleg een kunstenaar. Je droomt en fantaseert, je verkent de wereld en leert van alles. Naarmate je groeit, kies je steeds meer je eigen weg en daarmee geef je je eigen leven vorm. Je leven is in feite een kunstwerk. Misschien niet als een schilderij, lied of dans, misschien niet als theater, maar wel als een persoonlijke uitdrukking van wat jij wil en kan (worden): je leven als een creatieve schepping. Dat is mooi, wie wil dat nu niet?

Het is steeds moeilijker je leven zo te zien. De problemen om ons heen – oorlogen, vluchtelingen, pandemieën, klimaat, CO_2 , woningnood, ongelijkheid en racisme en de polarisatie als gevolg daarvan – leiden tot een onzekere toekomst. In opvoeding en onderwijs, waarin het uiteindelijk gaat om kinderen en jongeren toe te rusten voor die toekomst, grijpen we terug op zekerheden, op zaken die vastliggen, op resultaatgericht werken, op kennis en toetsen. Leren leven met veranderingen, je kwetsbaar opstellen, tegendraads denken, durven falen en risico nemen lijken uitgebannen. Kinderen worden voortdurend over één kam geschoren en een eigen weg zoeken lijkt verder weg dan ooit.

De eigen weg gaan is het ont-wikkelen van wat in je zit, erachter komen wat je goed kan, wat je beter wil kunnen, waar je naartoe wil. Goed onderwijs moet dat mogelijk maken, voor ieder kind. Voor die eizinnigheid is moed nodig, vandaar: ~~No~~ Guts & ~~No~~ Glory. Zonder moed om je mond open te doen, zonder lef om zaken anders aan te pakken, zonder durf om goed in de spiegel te kijken is onderwijs niet alleen saai, maar uiteindelijk contraproductief: dan leiden we kinderen op tot eenheidsworst en tot leerlingen die leren voor een cijfer, niet tot creatieve, kritische en nieuwsgierige jonge mensen. Als het ons echt te doen is om het belangrijkste in de maatschappij, namelijk goed onderwijs, dan kunnen we niet zonder moed. **Zonder moed geen eer van ons werk.**

Alom wordt geklaagd over de kwaliteit van het onderwijs: reken- en taalvaardigheden blijken ondermaats, een kwart van de leerlingen

in het primair onderwijs heeft onvoldoende schrijfvaardigheden, 24 procent van de zestienjarigen is laaggeletterd. In de loop van de basisschool verdwijnt het plezier in lezen, rekenen vinden de meeste kinderen saai. Wereldwijd blijken Nederlandse scholieren het minst gemotiveerd. Wat we hier vooral tegen doen is meer van hetzelfde, meer rekenen en meer taal. Dat heeft tot nu toe niet echt geholpen.

Twee vragen vormen het startpunt van het schrijven van dit boek.

Als we met alles wat we weten ons onderwijs opnieuw mogen bedenken, zouden we dan hetzelfde systeem optuigen? Wij denken van niet. Het kan anders: we moeten veel meer kijken naar wat het verschil kan maken, naar meer eigenzinnigheid en naar wat kinderen werkelijk nodig hebben.

En: stel dat kunst in het onderwijs niet het toetje is, niet het extra uurtje op vrijdagmiddag, maar dat kunst het voorgerecht is, de start op maandag, hoe zou dat onderwijs er dan uit kunnen zien? Meer kunst dus, en vooral een prominentere plaats voor kunst tijdens de schoolloopbaan van kinderen.

Dit inspiratieboek gaat over die eigen weg, over het ontwikkelen van kinderen op school en hoe de kunst daarbij onmisbaar is. Met kunst bedoelen we niet zozeer het product als einddoel maar veel meer het proces, de mentaliteit die daarachter zit, de kunstenaars mindset. Het gaat over de eigen weg van kinderen en over jouw weg als student, leraar, kunstvakdocent of kunstenaar.

Ons boek is ook bestemd voor directeuren en bestuurders: zij kunnen de goede voorwaarden creëren waardoor kunst van onderwijs een ontdekkingsreis kan maken. Als je iets wil met kunst in het onderwijs, als je iets móét met kunst in het onderwijs, dan kan dit boek van pas komen. [Dan kan je wellicht je onderwijsleven zien als een kunstwerk.](#)

LEESWIJZER

***No Guts @ No Glory* is een boek om in te verdwalen.** Je kunt op een willekeurige bladzijde beginnen of juist stoppen. Je kunt ook gewoon aan het begin beginnen en zo het boek doorwerken. Zie het als een avontuur, je eigen weg, een eigen reis.

Met teksten, foto's, illustraties, interviews, citaten, stellingen, lijstjes, vragen en namen daagt dit boek je uit na te denken over onderwijs en kunst, en meer concreet over de vraag hoe kunst jouw onderwijs kan versterken. Nadenken dus, verder denken, er met elkaar over praten, van mening verschillen en zoeken naar waar je het wel mee eens bent, lesideeën uitproberen op school, onderzoek doen naar inspirerende pedagogen, kunstenaars en denkers, en over hun ideeën weer je mening vormen. Wij hopen je met dit boek op weg te helpen, te stimuleren een eigen weg te vinden en te enthousiasmeren om kunst en onderwijs spannender, uitdagender en interessanter te maken en meer op elkaar te betrekken.

Gebruik dit boek, maak het je eigen, onderstreep; schrijf en teken, plak stukjes tekst, cartoons of plaatjes op de lege bladzijden die hier en daar zijn opgenomen. Maak dit boek tot jouw boek.

Je kan dit boek in je eentje doorwerken. Leuker en beter is het om dat samen met anderen te doen en daar ook acties aan te verbinden. Binnen de PABO, de lerarenopleidingen en de kunstvakdocentenopleidingen kan dit boek ingezet worden in elk jaar, binnen elk vak of project om het gesprek over kunst in het onderwijs te stimuleren. Er kunnen op eenvoudige wijze individuele of klassikale studie- of stageopdrachten aan verbonden worden. Dit boek kan verder heel goed dienen binnen een schoolteam om kunst in het curriculum handen en voeten te geven. Tussen de teksten door en op de uitklapbladen doen we daartoe al een aantal suggesties. Bovenal is het een boek om te gebruiken, om je mening mee te vormen, om je tegen af te zetten en om het gesprek over kunst in het onderwijs met elkaar mee voort te zetten.

Fred Wartna, Dorien Folkers en Arno van Riet

KOMEN JULLIE MORGEN WEER?

In de locatievoorstelling *Candyland* laat Alexandra Broeder kinderen contact zoeken met volwassenen. Steeds is er een kind dat zich bemoeit met twee of drie volwassenen uit het publiek. Ze nemen je mee aan je hand of met een simpel gebaar. ‘Welkom,’ zegt een van de jonge acteurs tegen ons. ‘U wordt verwacht. U bent met zijn tweeën?’ En tegen mij: ‘Leuke pet trouwens. Ik heb vannacht van u gedroomd.’ De acteurs kijken je indringend aan, zeggen weinig en nemen ons mee naar wat eenvoudige decors in een duinvallei. We krijgen op een bankstel gezeten en zonder iets te vragen een klein kopje thee. Terwijl we de thee drinken komen ze dicht bij ons zitten, ze leggen hun hoofd

op onze schoot. Uit het niets, lijkt het, zegt ‘ons’ kind: ‘Ik heb mijn knie gestoten.’ Even later, terwijl het publiek in groepjes om een veldje zit, spelen de kinderen tikkertje. Er is ook een fotomoment. Dan krijgen we aan tafels zittend een beetje macaroni te eten. Ten slotte kruipt ieder kind in een bedje. ‘Kom je morgen terug?’ vraagt ze. Wij schudden nee, morgen is er immers weer wat anders. Ze houdt onze handen vast, ze herhaalt haar vraag: ‘Komen jullie morgen weer?’ Wij schudden weer nee. Ze houdt nog steeds onze handen vast, ze laat ons niet gaan. Als we uiteindelijk ja zeggen en feitelijk liegen, laat ze onze handen los en gaat ze slapen.

De kinderen leven in een wereld zonder volwassenen en zoeken nu contact met ons. Ze laten je zien dat ze ons nodig hebben, tonen hun afhankelijkheid, ze willen dat we blijven, ze willen voor ons zorgen. Met heel eenvoudige middelen spelen ze met onze gevoelens. Wij verbeelden ons hun ouders te zijn, voor hen verantwoordelijk te zijn. Ze laten ons liegen, zodat we weg kunnen gaan. Het voelt als een knoop in je buik. De voorstelling zet je aan het denken. **Kunst zet je aan het denken.**

VERBEELDING BRENGT JE OVERAL

‘Logica brengt je van A naar B, verbeelding brengt je overal’ is een waar maar ook een beetje uitgekauwd citaat van Albert Einstein. Het geeft wel goed het avontuurlijke aan van verbeelding. Verbeelden is het manipuleren van je geheugen waardoor nieuwe voorstellingen en mogelijkheden ontstaan. Dat is wat kunstenaars bijna voortdurend doen: nieuwe beelden maken in hun hoofd en daarna in materie. Met hun werk roepen ze bij ons dan weer verbeelding op. *Dead Alice*, een beeld van Anne Wenzel, roept troostende gebaren op bij kleuters.

Lees eens de tweede alinea van *Het parfum* van Patrick Süskind en je weet hoe Parijs vroeger rook: